

MARMARA ÜNİVERSİTESİ MARMARA UNIVERSITY
ULUSLARARASI İLİŞKİLER RESEARCH CENTER FOR
ARAŞTIRMA ve UYGULAMA MERKEZİ INTERNATIONAL RELATIONS

MURCIR Analiz

Gazze'nin Gölgesi Kızıldeniz Üzerinde: Küresel Deniz Ticaretinin Kavşak Noktasında Yaşananlar

Kızıldeniz'de yaşanan gerilimi sonlandırmak için atılan adımlar sorunu çözmediği gibi çatışmanın daha da genişlemesine ve sürecin başından daha çok aktörün ve ülkenin bu durumdan menfi olarak etkilenmesine sebep olmuştur.

Haydar Oruç

Dünya ticaretinin yaklaşık % 90'ının deniz yolu marifetiyle yapıldığı bir dönemde; küresel ticaretin % 12'si, konteyner ticaretinin % 30'u ve Çin/Hindistan ve Avrupa arasındaki ticaretin de % 40'nin geçiş güzergâhı olan Babül Mendeb-Kızıldeniz ve Süveyş Kanalı geçişi son zamanlarda yaşanan gerginlikler nedeniyle durma noktasına gelmiştir. Daha önceki yıllarda da deniz korsanlığı, İsrail ile İran arasındaki örtülü gemi saldırıları ve son olarak pandemi döneminde yaşanan sorunlar nedeniyle problemlerin ortaya çıktığı bu güzergâhta, İsrail'in 7 Ekim'den sonra başlattığı Gazze saldırılarının bir yansıması olarak yeni bir gerilim yaşanmaktadır.

Kızıldeniz geçişi esnasında gemilerin saldırıya uğramasından dolayı ortaya çıkan güvenlik tehdidi nedeniyle pek çok uluslararası denizcilik şirketi seferlerini başka rotalara yönlendirmek zorunda kalırken uzayan mesafe kargoların teslimini geciktirmekte, navlun fiyatlarını ve sigorta maliyetlerini de arttırmaktadır. Hal böyle olunca aradaki maliyet son kullanıcıya fatura edilmekte ve bu durum tüm mal ve ürün kalemlerinin fiyatlarında artışa yol açarak küresel enflasyona sebep olmaktadır.

Kızıldeniz'de yaşanan gerilimi sonlandırmak için atılan adımlar sorunu çözmediği gibi çatışmanın daha da genişlemesine ve sürecin başından itibaren daha çok aktörün ve ülkenin bu durumdan menfi olarak etkilenmesine sebep olmuştur. Ayrıca bu güzergâhta yaşanan sorun alternatif bazı güzergâhların hayata geçirilmesine sebep olmuş ve bu durum bu bölgeye yatırım yapan aktörlerin zarara uğramasına sebep olmuştur. Bu yazıda, normal işleyişte hiç kimsenin uluslararası ticaretteki hayati rolünü fark etmediği bu bölgede yaşanan mevcut gerilimin; nasıl ortaya çıktığı, nasıl ve neden tırmandırıldığı ve ne gibi yansımaları olduğu/olacağı sorularına cevap aranacaktır.

Kızıldeniz'deki saldırılar neden ve nasıl başladı?

Hamas'ın 7 Ekim 2023 tarihinde gerçekleştirdiği Aksa Tufanı saldırısından sonra Gazze'ye yönelik topyekûn bir saldırı başlatan İsrail'in yaklaşık 20 gün Gazze'yi havadan bombalamasından sonra kara harekâtına başlaması ve bu süre içerisinde de binlerce masum Gazzeli sivili katlederek, aralarında hastane, okul, cami ve Birleşmiş Milletler tesisinin bulunduğu binaları da hedef gözetmeksizin vurması tüm dünya halklarında infiale yol açmıştır. İsrail'in katliamlarını meşru müdafaa diyerek görmezden gelen Batılı ülkelerin yöneticilerine rağmen halklar sokaklara çıkarak İsrail'in katliamlarının durdurulmasını talep etmeye başlamıştır. Benzer bir talep Müslüman ülkelerden de gelse de, bunlar Batı'daki halk gösterilerine kıyasla daha zayıf ve etkisiz kalmıştır. Bunun belki de tek istisnası ise Yemen'deki Zeydi Husilerden müteşekkil Ensarullah Hareketi olmuştur.

Bölgede İran'ın vekillerinden biri olarak görülen ve İsrail'e karşı teşekkür ettirilen direniş ekseninin güney kanadını oluşturan Husiler, Hizbullah ve diğer Şii milislerin İsrail'e yönelik örtülü saldırılarının aksine doğrudan İsrail'e meydan okuyarak; "İsrail'den Gazze'ye yönelik saldırılarını derhal durdurmasını aksi takdirde İsrail'e giden-gelen bütün gemiler ile İsrail bandıralı veya başka bayraklı olsa da sahibi İsraili olan gemilerin geçişine izin verilmeyeceğini ve gerekirse hedef alınacağını açıklamışlardır".

Yemen'deki iç savaş ve Suudi Arabistan'ın müdahalesinden sonra ülkenin başkenti de dahil önemli noktaları kontrol eden Ensarullah'ın bu talebinde ne kadar ciddi olduğunu fark edemeyen İsrail'in bu çağrılara olumlu karşılık vermemesi üzerine Kasım 2023 ortasında bölgeden ilk saldırı haberleri gelmeye başlamıştır. 19 Kasım'da, sahibinin İsraili olduğu ileri sürülen Galaxy Leader isimli kargo gemisi Aden Körfezi'nde zapturapt edilerek Yemen'in Hüdeyde limanına çekilmiştir. İşin ilginç yanı ise, ABD'nin sürecin hemen başında çatışmaların bölgeye yayılmasını sözde önlemek ve Suriye, Hizbullah ve İran'ın İsrail'e saldırmamasını temin için Doğu Akdeniz'e gönderdiği uçak gemisi görev grubunun yanı sıra Kızıldeniz'e de 5. Filoda görevli bazı gemilerini kaydırmış olmasıdır. Henüz Ensarullah'tan İsrail'e yönelik doğrudan bir tehdit gelmeden önce bile bölgede ABD gemilerinin görev yapması, muhtemel bir gerilimin beklendiği şeklinde algılanmıştır. Zira Kızıldeniz'deki ilk saldırıdan sonra bazı küresel gemicilik firmaları Kızıldeniz geçişlerini askıya almışlar ve gemilerine beklemeleri veya Ümit Burnu istikametine yönelmeleri direktifini vermişlerdir. Bu gelişme üzerine Ensarullah sözcüleri yaptıkları açıklamalarda; sadece İsrail ile iltisaklı gemilerin hedef alınacağını, diğer gemiler için herhangi bir tehlike olmadığını ve güvenli bir şekilde Kızıldeniz geçişi yapabileceklerini ifade etmişlerdir.

ABD neden bir deniz gücü kurdu ve bu güç süreci nasıl etkiledi?

Ensarullah'ın verdiği garantiye rağmen Kızıldeniz'e girmek isteyen bazı gemiler, güvenlik tehdidi gerekçesiyle bölgedeki ABD savaş gemilerince önce uyarılmış, ardından da engellenmişlerdir. Dolayısıyla sadece İsrail'e gidecek gemiler için kapanan güzergâhın tüm gemiler için de kapalı olması gibi bir durum yaratılmıştır. Buna gerekçe olarak da, "Ensarullah'ın saldırılarının küresel terörizm olarak görüldüğü ve sadece İsrail'e gidecek gemilerle sınırlı kalsa bile küresel deniz ticaretini önlemeye matuf bir hamle olması hasebiyle mutlaka bertaraf edilmesi gerektiği" gösterilmiştir.

Aslında Ensarullah'ın tehdidi işe yaramış, İsrail Gazze'ye yönelik saldırılarını durdurmamış olsa da başta Kızıldeniz'deki Eilat limanı olmak üzere İsrail'in deniz ticareti durma noktasına gelmiştir. Keza İsrail normal şartlarda da ticaretinin %80'ini deniz yoluyla yapmakta olduğundan burada yaşanacak bir tıkanıklığın İsrail için ne kadar önemli olduğu anlaşılacaktır. Oysa İsrail neredeyse topyekûn bir savaş ilan etmiş ve bunu sürdürebilmek için sürekli bir lojistik desteğe ihtiyacı bulunmaktaydı. Ancak Eilat limanı kapasitesinin %85'ini kaybetmiş, Çin ve Hindistan üzerinden Hayfa ve Aşdod limanına gelecek gemilerin de varış süreleri çok uzadığından maliyetler artmıştı. Dolayısıyla İsrail'in en büyük destekçisi ABD'nin yaşanan bu soruna bir çözüm bulması gerekiyordu. Bulunan en iyi çözüm ise, meselenin zaten tek boyutlu olmaktan çıkarılıp uluslararasılaştırılmış olması sayesinde, ABD liderliğinde kurulacak çok uluslu bir deniz gücü marifetiyle bölgedeki trafiğin tekrar normale dönmesinin sağlanması ve İsrail'in yaşadığı sıkıntının ortadan kaldırılmasıydı.

Zaten aradan fazla bir süre geçmeden de ABD Savunma Bakanı Lloyd Austin 19 Aralık 2023 tarihinde bir açıklama yaparak, bölgede Husiler kaynaklı saldırılar nedeniyle yaşanan tıkanıklığı aşmak için Aden Körfezi ve Kızıldeniz'de görev yapmak üzere "Refah Muhafızı" ismi verilen uluslararası bir deniz gücü kurulduğunu duyurmuştur. Bu güce ilk aşamada ABD, İngiltere, Bahreyn, Kanada, İtalya, Fransa, Hollanda, Norveç, Seyşeller ve İspanya'nın katıldığı açıklanmış olmakla birlikte; İtalya, İspanya ve Fransa farklı sebeplerle bu güçte yer almayacaklarını açıklamışlardır. Ayrıca bu güçte Bahreyn dışında bölge ülkesinin olmaması da, bu adımın bölge ülkelerince desteklenmediğini göstermiştir. Buna rağmen bu güçte yer alan Amerikan ve İngiliz gemileri gecikmeden müdahalelere başlamışlar ve saldırı hazırlığında olan Ensarullah güçlerini etkisiz hale getirip, botlarını batırmışlardır. Fakat bu müdahaleler Husileri caydırmaya yetmediği gibi bundan sonra sadece İsrail ile iltisaklı gemilere değil koalisyona katılan ülkelerin gemilerine de saldırmaya başlamışlardır. Sadece denizden müdahalelerle çözüm bulunamayacağını anlayan koalisyon güçleri, 11 Ocak 2024 tarihinde Yemen'e yönelik bir füze saldırısı gerçekleştirerek, aralarında Hudeyde Limanı ve başkent Sana'nın da bulunduğu yaklaşık 30 hedefi vurmuşlardır. Bu saldırının Uluslararası Adalet Divanı'nda görülen İsrail'in soykırım davasıyla aynı tarihe gelmesi, ABD'nin mahkemeye yönelik örtülü mesajı olarak yorumlanmış ve bir kez daha ABD'nin İsrail'in işlediği soykırım suçlarındaki ortaklığını gözler önüne serilmiştir.

Kızıldeniz'deki gerginliğin bölgesel ve küresel yansımaları nelerdir?

Her şeyden önce başta da belirtildiği gibi Kızıldeniz hattının İsrail'e kapatılmış olması İsrail'in lojistik desteğinde aksamalara yol açmıştır. Güney ve doğudan ikmal sağlayamayan İsrail ancak batı hattından ve çoğunlukla hava kargo yoluyla ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmıştır. Çatışmalar nedeniyle yeterli üretim yapamayan İsrail'in ithalatında da hem güvenlik hem de boykot nedeniyle kesinti yaşanması ekonomik göstergelerin bozulmasına ve nihayet bir not düşüşüne sebep olmuştur.

Bunun yanı sıra bu süreçten en çok etkilenen ikinci ülke ise Süveyş Kanalı geçişlerinin tedricen azalması ve güvenlik tehditleri nedeniyle turizme bağlı ekonominin durma noktasına gelmesi hasebiyle Mısır olmuştur. Aslında gerginliğin yaşanmaya başladığı ilk dönemde Süveyş Kanalından geçişlerdeki azalma sadece %2,5 seviyelerinde kalmış olup, bu kayıp telafi edilebilir bir durumdu. Ancak ABD savaş gemilerinin ısrarla diğer gemileri de Kızıldeniz'e girmekten alıkoymasından dolayı Süveyş geçişi kaynaklı gelirlerde büyük bir kayıp yaşanmıştır. Ayrıca bu hat üzerinden doğuya veya batıya petrol satan Suudi Arabistan, BAE, Katar gibi ülkeler de zarar görmüştür.

Refah Muhafızı gücünün müdahalelerine rağmen Husilerin saldırılarına devam etmesi, hem de sadece ticari gemilere değil bölgede bulunan savaş gemilerine de saldırması, deniz trafiğini daha da sıkıntılı bir hale getirmiş ve nerdeyse geçişler tamamen durmuştur. Bu durum küresel deniz ticaretinin %40'ını ellerinde bulunduran MSC, Maersk ve Hapag-Lloyd gibi Avrupa menşeli şirketlerin de Kızıldeniz rotası yerine Afrika'yı dolaşmayı tercih etmelerine yol açmış ve doğal olarak bu durum fiyatlara da yansımıştır. Tüm bunların yanında Çin'in Yol-Kuşak projesinin orta hattında yer alan Kızıldeniz geçişinin kapanması Çin'i zor duruma sokarken, Hindistan'dan Avrupa'ya uzanması planlanan IMEC (Hindistan- Ortadoğu- Avrupa Koridoru) hattının, de facto olarak hayata geçirildiği görülmüştür. Bu hat Eylül 2023'te Hindistan'da icra edilen G20 zirvesinde açıklanmış ancak Gazze'ye yönelik saldırılar nedeniyle uygulama imkânı bulanamamıştı. Fakat Kızıldeniz trafiğinin durması bu hattın zamanından önce aktive olmasına yol açmıştır.

Bu konudaki en önemli handikap ise, İsrail ve ABD'ye karşı mücadele ettiğini açıklayan Ensarullah'ın Kızıldeniz'i kapatmasının, IMEC koridorunun hayata geçirilmesini mümkün kılarak bir şekilde ABD ve İsrail'in işine yaramasıdır. Keza kullanılan güzergâhta bulunan Suudi Arabistan'ın resmi olarak tanımamasına rağmen İsrail ile münasebet kurması gerekecek, bu da İsrail'in işine yarayacaktır. İran'ın da böyle bir sonuç doğuracak bu hamleyi kestiremediği ve bilerek veya bilmeyerek İsrail'e ve onun çıkarlarına hizmet ettiği görülmektedir.

Bir diğer alternatif olarak ortaya çıkan Türkiye ile Irak arasındaki "Kalkınma Yolu" projesi ise henüz aktif hale gelememiş ama kısa süre içerisinde bu hattın da aktif hale gelebileceği değerlendirilmektedir.

Sonuç

İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırısının, katliamlarının ve işlediği soykırım suçlarının gölgesi Kızıldeniz üzerine de düşmüştür. Küresel deniz ticaretinin önemli bir kavşağı olan Kızıldeniz, Yemen'deki Ensarullah Hareketi tarafından, İsrail'in Gazze saldırılarını durdurabilmek amacıyla koz olarak kullanılmıştır. İsrail'in saldırılarını destekleyen ABD ise İsrail üzerindeki nüfuzunu kullanarak bir ateşkes sağlamak ve savaşı bitirmek yerine Yemen'i de çatışma alanına dâhil ederek, İsrail'in çevresindeki güvenlik kuşağını genişletmek derindedir. ABD'nin Husilerin saldırılarını önlemek için İsrail'in Gazze saldırılarını sonlandırmasını sağlamak yeterli iken bunun yerine küresel ticareti zora sokacak adımlar atmayı tercih etmesi de muhatapları tarafından irrasyonel görülmüştür.

Husilerin sahip oldukları konum avantajı nedeniyle, ABD saldırılarından çok fazla zarar görmeyeceği ve Kızıldeniz'deki gemilere yönelik saldırılarına devam edeceği tahmin edilmektedir. Ensarullah'ın ABD yönetimi tarafından yeniden terör örgütü listesine alınması da bu mücadelenin daha uzun süre devam edeceğini göstermektedir. Oysa bu gerginliği sonlandırarak, Kızıldeniz'in tekrar gemi trafiğine açılmasının en kolay yolu, İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırılarının sonlandırılmasıdır.

Yazar Hakkında

Haydar Oruç 25 yıl Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın yüzer ve kıyı birliklerinde görev yaptıktan sonra 2014 yılında emekli olmuştur. 2015 yılında Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsünde doktora eğitimine başlamıştır. Doktora eğitimi esnasında enstitünün İsrail masasında araştırmacı olarak görev almış ve "Türkiye Ortadoğu Çalışmaları" dergisinin editör yardımcılığını yürütmüştür. Ekim 2019-Mayıs 2021 döneminde ORSAM'da Filistin/İsrail Çalışmaları uzmanı olarak görev yapmış olup, bu süre zarfında Ortadoğu Etütleri dergisinin editörlüğünü üstlenmiştir. Halihazırda Diriliş Postası, Global Savunma ve Straturka için uzmanlık alanında düzenli olarak yazılar kaleme almaktadır.

*Yazıda yer alan fikirler yazarına/yazarlarına aittir ve MURCIR 'ın yayın politikasını yansıtmayabilir.

